

ДЕСЯТЬ СПОСОБІВ, ЯКИМИ ВІЙНА В УКРАЇНІ ЗМІНИТЬ СВІТ: ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕННЯ EIU

К. Є. Войтовський, головний консультант відділу проблем стратегічного планування центру безпекових досліджень НІСД

Вивчення тенденцій розвитку глобального безпекового середовища є важливою складовою стратегічного аналізу, що має регулярно здійснюватися державою як елемент адаптивного управління і стратегічного планування у сфері забезпечення національної безпеки. Аналітична записка містить огляд прогнозів щодо розвитку глобального безпекового середовища, розроблених авторитетною дослідницькою організацією EIU.

Створена у 1946 році дослідницька компанія «The Economist Intelligence Unit» (EIU) – аналітичний підрозділ британського журналу «The Economist», що проводить глибокий аналіз економічних і політичних подій у дедалі складнішому міжнародному середовищі, визначає можливості, тенденції та ризики у глобальному та національному масштабах. Зокрема, компанія відома визначенням «Індексу демократії» (Democracy Index).

На думку аналітиків EIU, військове вторгнення Росії в Україну знаменує собою визначальний момент у перебудові геополітичного порядку. Битва за Україну – це не просто чергова регіональна війна, вона являє собою розрив відносин Росія-Захід, що матиме глибокі наслідки для Європи та світу. У зв'язку з цим EIU нещодавно оприлюднила варту уваги аналітичне дослідження «Десять способів, яким війна в Україні змінить світ»¹, у якому проаналізовано десять припущень щодо того, у який спосіб ця війна може вплинути на глобальний баланс сил.

1. Війна Росії в Україні призведе до нового поділу Європи.

Військове вторгнення Росії має на меті знищити суверенітет України та запобігти її вступу до НАТО чи ЄС. Росія має намір анексувати принаймні частину України, тим

¹ Ten ways the war in Ukraine will change the world. <https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/ten-ways-the-war-in-ukraine.pdf>

самим створивши буферну зону між Росією та Заходом, до якої також входять Білорусь і Казахстан. Відмова Росії від керованого Заходом «порядку, заснованого на правилах», свідчить про її відхід від Європи та спробу нового поділу континенту через три десятиліття після падіння Берлінської стіни.

2. Порушення Росією суверенітету України означає кінець порядку, який було встановлено після Холодної війни.

Перша половина епохи після Холодної війни характеризувалася домінуванням США. Охоплена кризою Росія була економічно та політично безпорадною і неспроможною протистояти однополярності США, тоді як Китай перебував на ранній стадії свого підйому. Останні приблизно 15 років характеризувались відродженням Росії, піднесенням Китаю, зростанням суперництва між країнами Заходу та ерозією гегемонії США. Вторгнення Росії в Україну є кричущим викликом провідній ролі США як «глобального поліцейського» і говорить про те, що світ став набагато нестабільнішим і небезпечнішим.

3. Війна в Україні поглибить стратегічний союз Росії з Китаєм.

Відсторонена від міжнародної політичної, економічної та фінансової системи, Росія повернеться на схід, щоб зміцнити союз із Китаєм. Те, що починалося як «шлюб за розрахунком», за останнє десятиліття переросло в стратегічне партнерство. Росія почала свій «поворот на схід» у 2012 році, дійшовши висновку, що навряд чи їй буде надано право голосу у вирішенні питань порядку європейської безпеки і що її економічне майбутнє пов'язане зі сходом. Росія допомагала Китаю у сферах енергетики, нарощування повітряних і морських спроможностей, розвідки, військових і зовнішніх справ, а натомість отримала фінансування та технології. Для Китаю союз із Росією забезпечує безпеку північного кордону, природні ресурси та спільний авторитарний підхід і ставлення до Заходу. На зимовій Олімпіаді у Пекіні, перед вторгненням Росії в Україну, президенти Сі Цзіньпін і Володимир Путін заявили, що їхній альянс «не знатиме меж» і «перевершуватиме політичні та військові союзи часів холодної війни».

4. Дії Росії прискорюють розподіл світу на два ворожі, конкуруючі табори.

Протягом останніх років Китай і Захід змагаються за домінування в галузях і технологіях майбутнього та готують ґрунт для майбутнього розриву зв'язків. Пандемія коронавірусу посилила цю тенденцію, стимулюючи перехід до регіоналізації та відхід від глобалізації. Дії Росії, які ведуть до рішучого розриву із Заходом, прискорять розподіл світу між двома ворогуючими полюсами. Деякі країни пристануть на чийсь сторону, але багато інших прагнуть підтримувати відносини з обома таборами. З часом дотримуватись такого балансу стане дедалі складнішим.

5. Поновлення уваги до європейської безпеки стримуватиме розворот США до Азії.

Через вимушене відволікання дипломатичних ресурсів для подолання кризи на східних околицях Європи, зусилля США у протистоянні виклику дедалі могутнішого Китаю будуть обмежені. Сполученим Штатам доведеться зосередитися на стримуванні держави, що занепадає (Росії), тоді як вони хотіли б присвятити свою енергію стримуванню загрози з боку зростаючої держави (Китаю). Це погана новина для таких країн, як Японія, Південна Корея та Тайвань, які розраховували на більший захист з боку США і які зараз будуть ще більше прагнути сформувати коаліцію в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні на противагу Китаю.

6. Війна в Україні прискорить глобальну гонку озброєнь.

Зникнення радянської загрози призвело до появи «дивідендів миру» та загального зниження світових витрат на озброєння. Останніми роками гонка озброєнь відновилася: Китай розширив свій ядерний арсенал, а Росія, США, Велика Британія, Франція та інші модернізували свої. Кількість розгорнутих ядерних боєголовок зростає, змінюючи тенденцію щодо їх зниження. Крім того, розроблення та розгортання великими державами систем протиракетної оборони, протисупутникової зброї та гіперзвукових ракет посилює сприйняття загрози серед конкуруючих держав і розпалює гонку озброєнь. Сучасна гонка озброєнь не досягла розмірів тієї, що була між Росією та США під час Холодної війни, оскільки військові витрати США все ще більш ніж у 2,5 рази перевищують витрати Китаю, але вона прискорюється. Війна в Україні призведе до ще більшого розповсюдження зброї та дестабілізуючого циклу ескалації озброєнь за принципом «око за око».

7. Німеччина може почати відігравати дедалі активнішу роль у європейській політиці безпеки.

У результаті серйозної зміни своєї політики Німеччина надасть Україні зброю, інвестує 100 мільярдів євро у німецькі збройні сили та збільшить витрати на оборону до понад 2% ВВП, що перевищує бажані показники для держав-членів НАТО, які ігнорувались протягом тривалого часу. Новий канцлер Німеччини Олаф Шольц назвав цей різкий розворот оборонної політики Німеччини «Zeitenwende», буквально «епохальною подією». Оскільки раніше вважалося, що Німеччина проводить надто м'яку політику стосовно Росії, тепер вона займатиметься її стримуванням, а не прагнутиме розрядки. ФРН відмовилася від газопроводу «Північний потік-2», який раніше захищала попри сильний тиск США, і зменшує свою енергетичну залежність від Росії. Російська війна в Україні може допомогти Німеччині позбутися «багажу Другої світової війни» і дозволить їй відігравати більш вагомий роль у визначенні європейських

пріоритетів у сфері оборони, зовнішньої політики та безпеки. Це почне змінювати баланс сил у Європі.

8. Європа буде змушена визначитися із власним місцем у новому глобальному порядку.

Війна в Україні – це тривожний дзвінок для Європи, який підтверджує, що вона сама, а не США чи Росія, повинна мати можливість впливати на те, що відбувається на її власному континенті. США залишатимуться домінуючою силою в НАТО, але баланс сил, ймовірно, зміниться найближчими роками, оскільки європейські держави на чолі з Францією та Німеччиною стануть серйозніше відстоювати свої інтереси. Військове вторгнення Росії в Україну спровокувало безпрецедентну демонстрацію єдності з боку держав НАТО, але вже є ознаки того, що єдність із часом може зруйнуватися, оскільки національні та регіональні інтереси знову висувуються на перший план. Різниця у трансатлантичних підходах до вирішення проблеми російського експорту енергоносіїв є першим свідченням того, що трансатлантичні розбіжності збережуться.

9. Виклики глобальній демократії стануть помітнішими.

Війна за Україну поглибить поділ світу на авторитарний та демократичний табори. Вторгнення в Україну знаменує собою ще один переломний момент у скочуванні Росії до відвертого авторитаризму, як зафіксовано в щорічному Індексі демократії EIU. Рішення у 2012 році В. Путіна, тодішнього прем'єр-міністра Росії, знову балотуватися на пост президента, після двох термінів у 2000-08 роках, стало вирішальним кроком у сповзанні країни до авторитаризму. Відтоді В. Путін стоїть на чолі зростання корупції, руйнування свободи слова, придушення політичних протестів і повільного згортання демократії. Так само Китай став ще більш авторитарним за Сі Цзіньпіна. Кристалізація антизахідного та авторитарного альянсу Росії та Китаю зробить битву за демократію ще більш важливою в найближчі десятиліття.

10. Війна в Україні надасть наснаги іншим державам і розпалюватиме існуючі конфлікти.

Регіональні держави з іредентистськими, реваншистськими чи експансіоністськими амбіціями, такі як Азербайджан (Нагірний Карабах), Китай (Тайвань) та Туреччина (Східне Середземномор'я), уважно стежать за тим, що відбувається в Україні. Реакція світу на спробу Росії розділити Україну та ступінь втручання західних держав будуть уважно вивчатися тими, хто має подібні цілі. Навіть якщо жодна держава не буде наслідувати дії Росії найближчим часом, це вторгнення матиме дестабілізуючий вплив на інші існуючі конфлікти.